

VIRTUÓZ KÖLTŐI JÁTÉK HÁDÉSZ KAPUJÁBAN

Hexameterek Devecseri prózájában

Quintilianus (Kr.u. kb. 35–95) rétorikai kézikönyvében a következőket olvassuk: Ha teljes verssor kerül a prózába, az roppant izléstelen, de még a részleteikben is rútak; különösen, ha a versvégződést a mondatszakasz végén vagy éppen a kezdetét annak az elején ismerjük fel.¹ Az ilyen vigyázatlanságot Cicero is hibának nyilvánította,² óva intett ettől a hexameter esetében is (*De oratore* III 182), ebbe a hibába azonban nem egyszer maga is beleesett. Különösen terjedelmesebb hexameteres költeményrészlet idézésekor fordul elő, hogy a maga prózai szövegét hexameter töredékekkel vagy hexameter-szerűen lejtő fogalmazásban folytatja. Szorosan összefügg ez azzal, hogy a rómaiak hangosan olvastak, s írás közben is ellenőrizték az olvasott-írott szöveg hangzását.³ Nyilvánvaló, hogy a nagy szónok versbetét-idézeteit nem utólag iktatta előadásába, hanem folyamatosan, „hangosan” írta, vagy éppen diktálta művei fogalmazványát. – Korábban már rámutattunk arra, hogy az ilyen versidézet utáni versszerű, hexameterek utáni hexameterszerű „prózai” folytatás modern szerzőknél is előfordul, így éppen költőknél, Devecseri Gábornál.⁴

Megesett azonban, hogy prózai remekíró céltudatosan iktatott-rejtett művének szövetébe verssort, éppen hexametert, nyilvánvalóan archaizáló célzattal. A klasszikus példa erre Tacitusnak az Augustus halála utáni kor (*Ab excessu divi Augusti*) történetét bemutató, önmaga által ismételt *annales*nek nevezett nagy műve, amelynek első mondata: *Urbem Romam a principio reges habuere ...* Az archaizáló fogalmazás nyilvánvaló utalás Q. Enniusnak (Kr.e. 239–169) *Annales* című hexameterekben írott epikus művére, amelyben a költő Róma történetét a Város legendás alapításának

---

¹ *Institutiones oratoriae* IX 4,72: *Versum in oratione fieri multo foedissimum est totum, sed etiam in parte deforme, uique si pars posterior in clausula deprehendatur aut rursus in ingressu.*

² *Orator* 56. Hasonlóképpen már Arisztotelész, *Rhetorika* III 8., vö. uő. *Poétika* 4.

³ L. Balogh József: „*Voces paginarum.*” *Adalékok a hangos olvasás és írás kérdéséhez.* Budapest 1921.

⁴ L. *Acta Lit. Hung. Szeged* 21 (1985) 167. l.

idejétől a maga koráig írta meg, s amelyet ugyancsak *Annales* című hexameteres munkák egész sora követett, így L. Accius, A. Furius és Tanusius Geminus költeményei.

A tacitusi hexameternél meghökkentőbb, s a körülmények ismeretében valósággal megrendítő az a példa, amelyet az antik klasszikus költők felülmúlhatatlan tolmácsolójának, Devecseri Gábornak halálos kórházi ágyán, valóban Hádész kapujában bemutatott virtuóz tréfájában, az utókornak szánt kihívásában találunk. 'A hasfelmetszés előnyei' című írásában 'A szerelem eposzából' c. rész. 1. pontjában egy jó féloldalnyi olyan „próza” szöveget találunk, amely jól rejtett hexameteres füzérből áll. – Lássuk hát a tudós, furfangos néhai költő mesteri „prózáját” im hexameterbe tagoltan:

„Adjatok én tollamnak erőt s emlékezetemnek,
hogy mit a régmúltból s ennen tovatünt, tovaillant
múltamból fel-felvillant a betűk meg az élet
sűrűn megjelenő tanúsága, csokorba kötözve
átadjam ... Kinek is? Csak olyannak, akit nem igaz le
semmi előakarat s képzet, megszabni, mi legyen
az, mit e szép szóval koszorúzhat, kész figyelően
jólhegyezett füllel feltárni, velük befogadni
tényeit annak, amit Gorkij már régen eképpen
hívott: „embertan” (vizsgálva a szépirodalmat,
ily rangos szóval hirdette ki, hogy mi a célja;
s hogy mi, minél sem vers, sem próza nem adja alább, ha
szépirodalmi valóban). Ezért fokozott segedelmet
kérek tőletek, istennők, írassam, amint van.”⁵

Tizennégy tökéletes hexameter!

Szívbemarkoló érzés: a halálra készülő költő a lét és nemlét határmezsgyéjén felejthetetlen „olyposzi” mosolyával visszatekint, mintha figyelné: vájtfulú olvasóim, „figyelően, jólhegyezett füllel” észreveszitek-e, értitek-e a játékot?!

Észrevettük, s talán majd egyszer érteni is fogjuk...

---

⁵ Devecseri Gábor: A hasfelmetszés előnyei. A múlandóság cáfolatául. Budapest 1974, 127–128. 1.

EGON MARÓTI

VIRTUOSES DICHTERSPIEL AM TOR DES HADES
Hexameter in einer Prosaschrift von Gábor Devecseri

Der hervorragende Übersetzer der klassischen antiken Dichter, G. Devecseri schrieb als todeskrank sein letztes Prosawerk unter dem Titel 'A hasfelmetszés előnye' (Die Vorteile der Bauchaufschneidung). In diesem Prosawerk liest man einerorts eine halbes Blatt, wo in einer Folge 14 regelmässige Hexameter zu finden sind. Dieses entzückendes Dichterspiel hat bisher meines Wissens noch niemand erkannt bzw. die Erkenntnis publiziert.